

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies primus et secundus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

§. I. Sanctæ Martyris Acta subditia, memoria in Martyrologiis, et sacer per
Italiam cultus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73889](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73889)

DE S. JUSTINA V. M.

PATAVII IN ITALIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. B.

§ I. Sanctæ Martyris Acta subdititia, memoria in Martyrologiis, et sacer per Italiam cultus.

FORTE SUB
NERONE VEL
MAXIMIANO.
Acta sanctæ
Martyris S.
Prosdocimo
adscripta

Quanto illustrior est S. Justinæ virginis et martyris Paduanæ, maxime per Italiam, qua Venetis parit, cultus, tanto fere incertiora sunt, quæ de ejus vita vulgo circumferuntur; non quod illius Acta, tituliue ad conciliandam his auctoritatem in speciem saltem idonei desiderentur, sed quod illa per se vitiosa et fidei nullius, tituli vero, quibus eorum recentiores fabularum inventores commendatam voluere antiquitatem, falsi sint ac inanes. Acta S. Justinæ Paduanæ Mombritius edidit tom. II de Vitis Sanctorum; et quidem, si illis ipsis fidere quis cupiat, ab oculato sanctæ Virginis martyrii teste conscripta: sic enim auctor illorum ad calcem num. 1 lectores alloquitur. Quæso autem vos, quicumque audire hæc aut legere pie ac religiose volueritis, ut hujus peccatoris ultimi memores sitis, qui in nomine Domini huic passioni interfui. Testis hujus oculati si nomen quæris, fuisse is dicitur S. Prosdocimus, S. Petri discipulus, primus Patavinorum episcopus, qui S. Justinam precibus suis parentibus ejus, ad Christi fidem opera sua traductis, a Deo obtinuerit, qui sacro illum fonte lustravit, virginitatem ac sanctos mores docuerit, qui denique pro fide Christi occisam terræ mandarit. Ita nimirum legitur in Actis S. Prosdocimi apud eundem Mombritium his verbis: Passionem vero ejus (S. Justinæ) idem vir sanctus Prosdocimus scripsit, et nostræ memoriæ tenendam commisit; quæ S. Maximi, proximi S. Prosdocimi in sede Patavina successoris, esse, nonnulli commenti sunt. Sed nec Acta S. Justinæ Prosdocimum, nec hujus Vita S. Maximus auctorem habent.

nec apud
Mombritium,

2 Baronius in Annotatis ad Martyrologium Romanum die 7 Octobris jam pridem recte advertit, nonnulla in utrisque Actis occurrere, quæ emendatione indigeant. Pauca ex his in medium profero. Ac primo quidem Acta S. Justinæ, ut apud Mombritium leguntur, vel obiter pervolventi liquido, ut opinor, apparebit vel ex ipso scribendi stilo, ea sancto episcopo, qui tum prodigiis a se patris, tum sacræ eloquentiæ flumine tantum effecisse dicitur, ut Patavinorum vicinorumque oppidorum ad fidem Christi conversorum Apostolus habeatur, prorsus esse indigna: imo vero non dubia præ se ferunt indicia, unde sæculo x vel serius, forte post inventionem corporis S. Justinæ, de qua postea, primum scripta fuisse concludas. Sane jejunos scribendi modus, pars versus, tendensque ad sydera palmas, quæ num. 3 habetur; vox Legenda, recentioribus tantum temporibus nata, recentiore pariter auctorem videntur arguere: nec satis credibile apparet, quod num. 6 refertur, sanctam Martyrem, post

transfixum letali vulnere latus, genibus provolutam, oculis manibusque in cælum sublatis, integro unius horæ spatio in oratione perstitisse. Eadem leguntur in altero Actorum S. Justinæ apographo Vaticano, signato 1190, et Actis Mombritianis passim simili; in eo tamen his minus vitioso, quod ab auctore, teste oculato, nusquam Acta conscripta dicantur.

3 Petrus Equilinus in Catalogo Sanctorum lib. ix, cap. 52 S. Justinæ Acta paulo aliter exhibet, sed fonte non minus tutulento hausta. Is S. Justinam Vitaliani regis filiam facit, ac passam scribit sub Maximiano rege, Vitaliani, S. Justinæ patris, ut apparet, successore; qui Mediolano Patavium veniens S. Justinam gladio perimi jusserit: at sub imperatoribus Romanis, ut recte Baronius observat, nulli fuisse in Italia reges aut reguli: quod si sub Maximiano quodam, non rege aut imperatore, sed provinciæ cujusdam in Italia, vel civitatis Patavinæ præside præfectove occisa fuerit sancta Martyr, novus habebitur in Actis Mombritianis, quæ illam sub Maximiano imperatore passam diserte tradunt, error; auctor vero Actorum, quem Petrus Equilinus præ manibus habuit, longe se a S. Justinæ ætate fuisse remotum, absono suo et temporum illorum scriptoribus inusitato loquendi modo nihilo scius manifestum facit. Tillemontio itaque tom. V Monumentorum Ecclesiasticorum pag. 140 affirmanti, nullam inesse Actis Mombritianis antiquitatem aut auctoritatem, lubens assentior: ait præterea ex Ms. quodam, vel ipsa facta, quæ in Actis enarrantur, auctorem arguere longe recentiore, quo quidem dicto respectisse videtur ad ecclesiam S. Justinæ ab Opilione multos serius excitatam, et ad diturnum in ea S. Justinæ cultum, quorum in Actis mentio fit. Nunc pauca de Actis S. Prosdocimi, S. Maximo, illius successoris, falso adscriptis.

4 Horum auctor apud Mombritium pag. 220 versa subjunctum Actis epilogum his verbis orditur: Post obitum vero ejus ego Maximus successor ipsius, ab omni clero et populo electus, et a Romano episcopo consecratus, ista omnia, quæ vidi, et audivi de eo, scripsi. Colitur S. Prosdocimus 7 Novembris, ad quem diem ejus Acta fusius examinabuntur: hic solum monuisse sufficiet, tum in his quoque Actis Vitalianum, S. Justinæ patrem, Regem appellari, quod non nisi perperam quis S. Maximo adscribat; tum hæc cum Actis S. Justinæ Mombritianis conciliari non posse: in utrisque S. Justinæ e vivis ante Prosdocimum erepta dicitur; et quidem sub Maximiano imperatore: sed Prosdocimum jam inde a temporibus Claudii et Neronis, qui circa medium sæculi primi æræ Christianæ imperarunt, ejusdem Acta floruisse tradunt;

E
nec apud Pa-
trum Equi-
linum sincere
sunt.

F

uti nec Acta
S. Prosdocimi,
adscripta S.
Maximo.

A *tradunt; atque adeo usque ad finem sæculi tertii aut initium quarti vitam procul dubio non protraxit, nec occisam sub Maximiano imperatore S. Justinam sepulturæ tradere potuit. Utraque Acta Cavacius lib. 1 Historiæ canobii S. Justinæ Patavinæ pag. 6 hac censura perstringit: Acta Prosdocimi, quæ Maximus successor descripsit, inter crebras civitatis direptiones et incendia intercederunt. Neque Acta Justinæ martyris, ab eodem Prosdocimo litteris commendata, ad nos pervenere, sed forsitan prope tempora Longobardorum pauca quædam, ac mutila, ad majores nostros delata sunt, qui, adjectis hisce veterum traditionibus, historias ediderunt, quæ præ manibus versantur. In his nihil vetustatem olet, non stilus antiqua tempora, non voces Latinum cultum, sed magis collapsam inibi Latinitatem deplores.*

Nota fere tantum est scriptoribus recentioribus

B *Quæ igitur S. Prosdocimi et S. Justinæ Acta tum ipsi Prosdocimo, tum S. Maximo afficta fuere, etiam Cavacius rejicit; et quidem merito: at facile nimis, ut quidem apparet, idem credidit, Acta S. Justinæ a S. Prosdocimo; Acta item S. Prosdocimi a S. Maximo fuisse aliquando exarata. Demum enim, Acta quædam mutila, antiquitus scripta, ad eorum, qui vulgata hodie S. Justinæ et S. Prosdocimi Acta litteris commendarant, manus pervenisse, quamquam et hoc versetur in dubio; efficitur hinc continuo, ea a SS. Prosdocimo et Maximo fuisse conscripta? Aut, si id illi existimavit, standum esse hac in re eorum judicio? Non aliunde nata videtur hæc de scriptis a supradictis sanctis præsulibus Actis S. Prosdocimi et S. Justinæ opinio, quam ex vulgatis S. Prosdocimi Actis a recentiore auctore conscriptis, qui, si, ut par erat, sinceritati studuisset, factum proprium, eumque deformem S. Maximo supponere veritus enimvero fuisset. Tradit item citatus Cavacius pag. 11 Sermones duos, in solemnitate S. Justinæ habitos, ejusdem S. Maximi nomine venditari: Circumferuntur, inquit, duo Sermones Maximi titulo, habiti in solemnitate beatæ Justinæ, qui pium quidem auctorem odorant, sed posteriorum temporum ac monachum magis. Cur non et hic ait Cavacius, Sermones a S. Maximo olim quidem habitos, sed vel peritissimos, vel mutilos ad posteros pervenisse? Sermonum illorum mentio fit in schedis Mss. de*

C *S. Justinæ Majorum nostrorum diligentia collectis, et alterius quidem initium his verbis concipi dicitur: Solemnitatem, fratres dilectissimi, beatæ Justinæ virginis celebrantes etc.: alterius vero his: Diem festum sanctissimæ virginis Justinæ devotissime celebrantes etc.: quæ ex codice, signato S. 91, Bibliothecæ Ambrosianæ desumpta ibidem notatur: verum his recte subnectitur sequens observatio: Nihil in his nisi nomen Justinæ, reliqua moralia omnibus applicari Sanctis possunt: et sine dubio suppeditia.*

et martyrologis,

6 Unus itaque et veteribus, quod sciam, Fortunatus, episcopus quidem Pictavensis in Gallia, sed in Italia natus, sæculo vi S. Justinæ mentionem fecit, primum quidem lib. viii cap. 4, apud Browerum pag. 190, hoc versu:

Justinam Patavum, Euphemiam huc Calchedon offert.

Eulalia Emerita tollit ab urbe caput.

At præsertim sub finem lib. iv de Vita S. Martini, apud eundem Browerum pag. 553, ubi de ea hæc canit:

Si Patavina tibi pateat via, pergis ad urbem; Hic sacra Justinæ, rogo, lambe sepulchra beatæ,

Cujus habet paries Martini gesta figuris.

E recentioribus plures S. Justinæ martyrium scriptis suis celebrasse comperio: Bernardinus Scardeonius Historiæ Patavinæ lib. ii classe 6 de Hieronymo Cathaneo, S. Justinæ monacho, hæc prodit: Scripserat (ut audio) eleganti stylo Vitam B. Prosdocimi, et D. Justinæ martyris, et alia complura, quæ nondum mihi videre contigit. Pignorius in Originibus Patavinis cap. 10 de Valerio Moschetta: Solus Jacobus Cavacius, amicus noster, amœnissimi vir ingenii, in Historia sua monasterii S. Justinæ, istud (Concordiæ templum in ipsa olim urbe Patavina exstitisse) (affirmat, et post illum Valerius Moschetta in Vita sive Triumpho Justinæ virginis martyris. Cap. item 15 meminit Benedicti dell'Uva, qui scripserit de Martyrio sanctæ Justinæ. Denique Jacobus Philippus Thomasinus in Vita ipsius Pignorii, hunc anno 1626 Patavii edidisse, ait, Vitam sanctæ Justinæ virginis et porto-martyris Patavinæ: sed, cum horum lucubrations ad nos non pervenerint, aliorum, quos, ubi res exiget, indicabimus, opera uti compellimur.

7 Nec minus apud antiquos martyrologos, quam historicos de Justina silentium est: locum habet in Auctariis aliquot Usuardinis apud Solerium ad diem 7 Octobris. Codex Florentinus sic habet: Apud civitatem Paduanam sanctæ Justinæ virginis et martyris. Grevenus: Patavi S. Justinæ virginis et martyris. Quæ regali orta progenie, cum ad jussu Maximiani nollet idolis immolare, gladio latus transfixa, martyrii gloriam est adepta. Eadem, ac iisdem fere verbis habet editio Lubeco-Coloniensis: nec multo aliter Viola Sanctorum, Molanus: Apud Paduam civitatem sanctæ Justinæ virginis et martyris. Consonat Belinus, monachus Ordinis S. Augustini, Paduanus: sic etiam fere Galesinius. Maurolycus: Patavii sanctæ Justinæ virginis et martyris, cum parentibus conversæ per Prosdocimum episcopum sub Maximiano rege, qui Vitaliano ejus patri successerat, gladio transfixa: ita Maurolycus, ut apparet, ex Petro Equilino supra citato. Sed reges, seu sub Nerone, seu sub Maximiano imperatore passa fuerit S. Justina, ut jam monui, in Italia tum nulli fuere. Hinc paulo aliter in Romano Martyrologio hodie usitato annuntiat: Patavii S. Justinæ virginis et martyris, quæ a beato Prosdocimo, S. Petri discipulo, baptizata, cum in fide Christi constanter persisteret, Maximi præsidis jussu gladio transverberata, migravit ad Dominum.

8 Martyrologii Romani verba modo adducta Gallice reddit Castellanus ad hunc diem, sed addit in margine: Ex xxx Novembris, seu potius, si mentem ejus assequor, eadem, quæ xxx Novembris annuntiat; ad quem diem Justina quædam virgo et martyr annuntiat, sed sine loco, tempore, ulloque adjuncto. Porro ad diem 50 Novembris de Justina, eo die Martyrologio Romano inscripta, sic annotat: Repetita ex vii Octobris, ubi Maurolycus, e quo id haustum est, illam non memoravit; sed hodie tantum. Censuit ergo Castellanus primo, S. Justinam virginem martyrem, sine ulteriori adjuncto ad diem 50 Novembris in Martyrologio Romano memoratam, e Maurolyco depromptam. Secundo, Maurolycum S. Justinæ semel tantum, id est, ad diem 50 Novembris

AUCTORE
J. B.

E

e quibus Castellanus bis illam

F

in Mrl. Romano recenseri

AUCTORE
J. B.

vembris meminisse. Tertio, eandem sanctam martyrem bis memorari in Martyrologio, primum quidem 7 Octobris; iterum vero die 30 Novembris. Quod ad Maurolycum attinet, ex verbis num. superiore citatis liquet, eum S. Justinæ etiam ad diem 7 Octobris meminisse: licet autem S. Justinæ cujusdam martyris etiam ad diem 30 Novembris tam Maurolycus, quam Romanum Martyrologium meminerint, non inde efficitur, e Maurolyco S. Justinam ad diem 30 Novembris retulisse, qui Romanum Martyrologium emendarunt, cum utroque die S. Justinam ante illos etiam memorarint Belinus et Galesinius; imo Baronius ipse, emendatorum unus, non Maurolycum, sed vetus Martyrologium Romanum et vetera Mss. in Annotatis ad diem 30 Novembris allegavit.

non probat:

9 Eadem monumenta, quæ Baronius, Galesinius etiam laudat in Annotatis, ut ex Galesinio potius, quam ex Maurolyco Martyrologii Romani emendatores S. Justinam ad diem 30 Novembris memorasse videantur; hoc tamen discrimine, quod illi nusquam locorum S. Justinam annuntiant, Galesinius autem non Paduæ, sed Romæ; quam Tamagus in Martyrologio Hispanico, Flavio suo Dextero nixus, in Hispaniam (recte, an secus, non discutio) pertrahere conatur. Id certum apparet, Justinam, die 7 Octobris memoratam, aliam ab illa altera visam Galesinio fuisse: in eadem porro opinione Belinum et Maurolycum et Romani Martyrologii emendatores fuisse, longe verisimilius est, quam simul omnes in id oscitantia incidisse, ut S. Justinam Patavinam, sibi probe cognitam, nec unquam, quod equidem sciam, die 30 Novembris cultam; passam vero die 7 Octobris, bis retulerint. Ceterum nihil in eo apparet incredibile, sanctam aliquam Justinam a Paduana distinctam, alibi, quam Paduæ, aliquando martyrio fuisse affectam; quemadmodum de S. Justina, cum S. Cypriano Nicomediæ passa, ut alias tacem, abunde liquet. In litteris P. Alexandri Wilhelm Luxemburgo ad Papebrochium datis lego, sæculo præterito in pago Viller la Rue S. Justinæ virginis et martyris caput, Roma eo allatum, magna celebritate publicæ venerationi rite fuisse propositum: verum e tam tenui hujus rei noticia, eademne sit, quam Romæ Galesinius ad diem 30 Novembris annuntiat, uti et Martyrologium Romanum, sed sine loco; an alia, cui forsitan id nomen donatorum arbitrato fuerit impositum, dispicere nequeo.

at cultus ejus
sacer

10 Uberius S. Justinæ elogium Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ concinnavit, aliquid etiam de ejus cultu addens: Justina virgo, inquit, Vitaliani præfecti, seu principis Patavini, et Præpedignæ, ejus uxoris, filia, ex eis in ultima fere ætate ad S. Prosdocimi episcopi preces genita, ab ipso Prosdocimo in fide Christiana educata et aquis expiata fuit. Mortuis parentibus, cum persecutio in Christianos fervesceret, ipsa ex prædio in urbem rediens, a militibus Maximiani præfecti in pontis ingressu septa, e rheda descendit, ac Deum genuflexa super saxo (in quo vestigia impressa genuum Virginis monstrari feruntur) ne sua virginitas in discrimen vocaretur, precati, præfecto sistitur. Qui, cum illam neque blanditiis, neque minis ad idolorum culturam flectere posset, gladio pectus ejus transverberari jussit; quæ brevi orans, sublati in altum manibus, suum Deo tradidit spiritum Nonis Octobris. Cujus corpus a S. Prosdocimo in eodem Campo-Martio, ubi confossa obiit,

sepultum fuit: quo in loco insignis postea basilica suo nomine exstructa fuit, quam monachi Benedictini opulentissimi tenent. Subdit in Annotatis: Porro celebris est memoria hujus Virginis, cum in toto fere dominio Veneto ejus dies festus celebretur. Quam vere id Ferrarius dixerit, ostendent tum ea, quæ de exstructis ejus nomini templis, et reliquiarum ejus translationibus post dicentur, tum ea, quæ de ejus cultu jam subdo.

11 Sacrum S. Justinæ cultum, mox a martyrio ipsi impensum, luculenter evictum darent, quos in ejus solennitate S. Maximus, Prosdocimi successor, habuisse fertur sermones, nisi subditi forent, ut jam dixi: sed, ut hoc præsidio destituamur, cultus ejus antiquitatem abunde probant, quæ de illa supra transcripsi, Venantii Fortunati verba. Eandem probat etiam ecclesia jam olim ejus nomini ab Opilione dicata, verum de hac fusior sermo recurrit § 5 et 4. Interim ubi locorum per ditionem Venetam modo colatur, videamus. In Aquileiensi provincia Carolus a S. Paulo in Geographia sacra, præter alias collocal has civitates, Venetas, Patavium, Veronam, Tridentum, quod episcopo suo sub comitis Tyrolensis clientela paret: in Mediolanensi vero Brixiâ, quæ Veneti juris est: Brixiæ S. Justinam die 7 Octobris coli Officio duplici, disco ex illius civitatis Directorio anni 1684; Tridenti item eodem modo, ex Proprio Sanctorum civitatis et diocesis Tridentinæ anni 1627; Veronæ, ex episcoporum Veronensium et aliorum Sanctorum, quorum vel reliquiæ illic servantur, vel templa visuntur, antiquis Monumentis per Raphaelem Bagatam et Baptistam Perettum collectis et ab Augustino Valerio episcopo contextis pag. 26. Ordo recitandi divinum Officium secundum ritum ecclesiæ cathedralis Pataviæ anni 1684 sub Gregorio Barbadico; item anno 1699 sub Georgio Cornelio, episcopis Patavinis et S. R. E. Cardinalibus editus, festum S. Justinæ virginis et martyris ac civitatis patronæ Officio duplici primæ classis cum Octava celebrandum præscribit.

12 Ex Directorio vero Veneto anni 1685 habeo, non modo diem 7 Octobris in honorem S. Justinæ festum a Venetis agi; sed solemnem etiam ad templum, quod sibi dicatum Venetis habet, supplicationem institui: hanc senatus Venetus quotannis hoc die perpetuo habendam decrevit anno 1371 ob præclarissimam victoriam, quam eo anno Venetorum aliorumque Christianorum principum federatæ classes Joannis Austriaci auspiciis ad Echinadas insulas de Turcis ipso S. Justinæ die felicissime retulerunt: qua de re in Historia Veneta ab urbe condita usque ad annum 1673 Petrus Justinianus lib. xvi pag. 545 editionis Argentoratensis anni 1614 ita scribit: Post hæc, tantæ victoriæ (ibi latius explicatæ) memoria patrum animis insidente, lex in senatu lata est, ut, divæ Justinæ die inter festos relato, quotannis princeps, senatusque in lato clavo et toga ad ejus templum accederent, ubi gratias divinæ clementiæ referrent. Excusum mox numisma fuit, in cujus altero latere Justina virgo incisa manet cum recto ejus corporis statu effigie, his litteris circumscriptis: MEMOR ERO TUI, JUSTINA VIRGO. Rem totam brevicus explicat Cavacius lib. vi, pag. 289 et seq. ad annum 1371, cujus propterea hæc verba transcribo; ex quibus præterea discimus, S. Justinam tunc a Venetis inter Reipublicæ patronas fuisse relatum.

15 Ex

A
celeber est.

15 Ex insigni victoria, inquit Cavacius, vergente anno, nomen et cultus S. Justinæ illustrior fuit. Turcæ rostratarum navium cc, ac minorum navigiorum plurimam classem agentes ad Echinadas insulas in adversam fœderatorum classem ipso die Justinæ virgini sacro inveci sunt. Hæc, hortatu Pii quinti Pontificis, ex suis, Hispanis, Venetis et auxiliariis comparata, licet rostratarum numero minor esset, militum tamen virtute, ac rerum omnium apparatu longe major, pugnam cupivit. Acriter diuque pugnatum est, maxime inter prætorias rostratas, ubi utrinque de vita imperatorum, de victoria ac fortuna Italia agebatur. Anceps ea fuit, ac sæpius utrinque instauratum prælium est, quo tandem duces Turcarum interfecti, et cæteræ naves vel incensæ, vel captæ. Unus Vlucialis trierarchus cum rostratis quinque ac viginti effugit. Duo præsertim eam victoriam peperere. Ventus, qui pugne initio adversus fœderatos flare desit, et alter, qui ex Occidente in Turcas exortus est; atque Venetorum rostratæ celsiores sex, omni tormentorum genere instructæ, quæ binæ singula cornua, ac mediam aciem præcunctis crebris tormentorum icibus ordines adversæ classis disjecerunt. Ea victoria Venetus ultus est injuriam erepti regni (Cyprî) et imminens Italiae universæ exitium propulsavit. Idem inter Tutelares Reipublicæ Justinam virginem accepit, et quotannis in ipsius templo coram senatu litari perpetuo sanxit, atque nummos argenteos cudi, quibus Justinæ imago et inscriptio: MEMOR ERO TUI JUSTINA VIRGO. De insigni hac victoria hæc modo satis: plura dicuntur hoc die in Prætermissis. Nunc de ædibus sacris et monasteriis S. Justinæ excitatis.

Templum
Venetiis,

14 Ex his celeberrima longe sunt Paduanum S. Justinæ templum et Ordinis Benedictini cœnobium, de quibus tamen nihil hoc loci disserere constitui, commodius facturus id alibi, ubi de S. Justinæ corporis, ibi quiescentis, translationibus agendum erit. Ordior a templo, quod illi Venetiis excitatum esse, jam dixi: hujus origo prodigiosa quidem, sed non satis, ut his in rebus non raro fit, certo stabilitis, ornatur adjectis. S. Magnum, Opiterginum primum, deinde Heraclensem episcopum medio circiter sæculo vii suo seu hortatu, seu opera octo Venetiis excitasse ecclesias, Venetorum traditio est; quo de causa die 6 Octobris illius in illis festum magna celebritate peragitur. Inter eas ecclesias ordine recensetur sexta, inquit tom. XI Ecclesiæ Venetæ antiquis monumentis illustratæ pag. 199 Flaminus Cornelius, vir senatorio in Republica Veneta munere et eruditione conspicuus, quæ divæ Justinæ Patavinæ martyris titulo insignitur; eadem enim sancta Virgo (ut refert antiquum Lectionarium ducalis basilicæ) « sancto episcopo nube circumdata apparens templum » in » Veneta « urbe sibi ædificari petit in loco, » ubi vitem novos fructus emittentem videret. » Vitem itaque novos botros germinantem cum in extrema urbis parte reperisset vir sanctus, ibidem piorum subsidiis statutam ecclesiam ædificari curavit, quæ a sui exordio in parœciam proximarum ædium constituta fuit. Sed, ut eam condi curarit S. Magnus ecclesiam, haud æque facile, S. Justinæ apparitionem et germinantis more insolito vitis prodigium credet, qui meminert, quam frequenter olim ecclesiarum mo-

nasteriorumque exordiis temporum maxime lapsu ea fuerint afficta adjuncta, quibus plus admirationis, quam veritatis inesset. Lectionarium vero, quamvis id antiquum esse, Cornelio laudato id asserente, non ambigam, nescio tamen, num satis antiquum id sit, ut rem, quæ jam inde a sæculo vii debuit contigisse, evincat.

15 Neque certius quidquam statuere ausim de sazo, Venetiis in S. Justinæ ecclesia servato, in quo S. Justina a militibus comprehendenda, vehiculoque desiliens Dei auxilium imploravit genuflexa, genuumque vestigia impressa reliquerit, licet hæc marmoris insculpta sit epigraphe: Traditum est nobis ab antiquis indubia successione, hanc esse illam petram, in qua Justina virgo impressit vestigium genuflexionis suæ factæ pro oratione habita ante martyrium, quam hic reponi fecimus ad fidelium devotionem MCCCCLXII die xx Augusti. Cum enim Acta ipsa S. Justinæ non prius sæculo x aut xii scripta sint et ex traditione, temporum lapsu fortasse depravata, ne ipsum quidem miraculum aliquando contigisse, certo affirmari potest; imo id Tülemontius num. 5 laudatus veluti dignum Metaphraste sugillat. Traditio vero, ob quam anno 1462 parietis ecclesiæ sub ædrea concionatoria lapis iste infixus fuit, vocari tum quidem antiqua potuit; sed simul, a conscriptis S. Justinæ Actis, aut corporis illius inventionem tantummodo nasci, ac sensim apud parum cautos fidem invenire: quæ cum multis a S. Justinæ martyrio sæculis contigerint, non eam vim et auctoritatem habet ea traditio, ut illam in dubium vocare sit nefas. His accedit, nusquam, ubi de inventionem corporis S. Justinæ, aut de instauratione Patavinæ ejus ecclesiæ agitur, sazi illius mentionem ullam fieri; ut adeo, quo primum tempore in hominum notitiam venerit, vulgique sermonibus celebrari cœperit, plane videatur ignotum. Quod si ea traditio indubia visa sit iis, qui collocandi illic lapidis auctores fuere, probat id bonam eorum fidem, non traditionis veritatem.

16 Multas ecclesia S. Justinæ Veneta vicissitudines subiit, quas e fusiori Cornelii Flaminii tom. XI a pag. 188 narratione contraho. Quæ primo parœcialis tantum fuerat, dein (incertum, quo tempore) in collegiatam evasit, ut ex litteris Innocentii III, datis anno ipsius Pontificatus x. Christi 1207 Flaminus probat. Multis sæculis conditam Hugolinus, Cardinalis Ostiensis, Pontificiæ Sedis legatus, consecravit ac Indulgentiis ornavit anno 1219, teste antiqua inscriptione lapidi incisa. In Prioratum jam transierat sub finem sæculi xiv, habuitque in Priorem ab anno 1590 saltem ad annum 1402 Andream Parassu. Dein Ordini Birgittino cessit, qui illam anno 1429 administrabat. Haud diu post, annuente Nicolao V, sanctimonialibus Beatæ Mariæ Angelorum de Muriano concessa est cum monasterio cura studioque Francisci Barbari. Hæc monasterium splendide instaurarunt, idque ingressæ sunt anno 1435, et privilegiis auctæ a Calisto III anno 1438. Cura animarum Capellano curato demandata, cujus electio penes sanctimoniales est, ut item adductis monumentis Flaminus laudatus ostendit. Addit denique, S. Justinæ templum anno 1500 magna ex parte corruisse, sed pia senatorum aliquot, et Hieronymi de Joanne liberalitate brevi instauratum, a Dominico Zono, Chissamensi episcopo consecratum fuisse anno 1514 die 14 Maii, non, ut relata a

AUCTORI
J. B.

ubi sazum,
genuum ejus
vestigia exhibens,
seruari dicitur,

E

F

sibi dicatam
habet,

AUCTORE
J. B.

Flaminio inscriptio habet, Anno Domini MDXXII, Dominica secunda Maii, die xv: id vero ornasse, et pulchriori forma donasse Perpetuam Pasqualico, monasterii priorissam anno 1600. Recte Flaminus annum 1514, die 14 Maii S. Justinæ ecclesiæ consecrationi assignat, quo littera Dominicalis erat A et proinde dies 14 Maii erat Dominica: anno autem 1522 littera Dominicalis E, dies vero 15 Maii feria quinta post Dominicam secundam ejusdem mensis. Verum hæc de Veneto S. Justinæ templo dicta sufficiant; plura apud Flaminium laudatum, qui volet, inveniet.

et Ferrarie
in Emilia;

17 Ferrariæ quoque, quæ Emilia civitas est, dicatam sibi ecclesiam S. Justinæ habet: conditam hanc scribit Marcus Antonius Guarini lib. II pag. 37 et seq. de Ecclesiis Ferrariensibus, in superiore civitatis parte et regione arcis Thealdi Occidentem versus, a monachis Casinensibus sub S. Leonis tertii, qui ab anni 793 mense Decembri usque ad annum 816 S. Petri Cathedram tenuit, Pontificatu, atque unitam abbatæ S. Justinæ Patavinæ; quod quidem facit, ut huic sanctæ Virgini, non alteri cuiquamque cognomini, dicatam fuisse existimem, licet id expressis verbis Guarinus haud asserat. Addit, juxta illam bina nosocomia curandis pauperibus infirmis excitata fuisse, aliquanto quidem tempore magna caritatis lauda administrata, sed sua ætate neglecta: animarum vero curam in ea semper fuisse exercitam, cujus ultimus rector anno 1385 obiit; deinde vero, occasione seminarii per Paulum Leonem Paduanum, Ferrariensem episcopum, anno 1584 exercitati, ad S. Mariæ Novæ et S. Blasii fuisse translata animarum curam; ecclesiam vero parochiali S. Blasii hodie subjacere.

monasterium
vero Luca in
Hetruria:

18 Monasterium S. Justinæ sacrum occurrit apud Franciottum de Imaginibus miraculosis et Vitis Sanctorum, quorum Luca in Hetruria reliquæ conquiescunt: scribit hic pag. 305, in monasterio S. Justinæ Lucensi S. Justinæ caput servari: verum ne lector forte hinc ansam binas in unam sanctas Virgines confundendi sumeret, hæc addit Italice: Non quidem illius, quæ Patavii, in cujus honorem earum (sanctimonialium Ordinis S. Benedicti) dedicata est ecclesia; sed Antiochene, quæ Nicomedie martyrium subit. Quo anno id conditum et a quibus fuerit, ignoro: at de illo ita Ughellus tom. I Italicæ sacræ col. 826, ubi de Balthassare, Lucensi episcopo: Hujus episcopi temporibus moniales S. Carbonis ex Ordine Cisterciensi cum monialibus S. Justinæ in unum collegium coierunt anno MCCCXLII. S. Carbonis seu Carbonii monasterium secundo a Lucensi civitate milliari distabat, quod sub annum 1440 redditibus et sanctimonialium numero valde imminutum, ad Patres Franciscanos Eugenii IV auctoritate translatum est, ut in ipsius Eugenii Pontificis ea de re litteris anni 1445 apud Waddingum tom. XI Annalium Minorum pag. 445 videre est. Meminit horum etiam Franciscus Gonzaga, Franciscani Ordinis Minister Generalis in Opere de Origine etc. Ordinis sui, anno 1387 Romæ excuso, parte II conventu 21 provincie Tusciæ pag. 246: sed duplex cum in locum error irrepserit; unus quidem, quo, annuente Eugenio IV, F. Joannes Discalciatus anno 1340 S. Carbonii monasterium occupasse dicitur; quod sub annum 1440 contigisse jam dixi: alter vero, quo moniales Cistercienses ad sanctæ Christianæ Ordinis Benedictini monasterium translatae di-

cuntur: lege, Justinæ, nimirum Patavinæ, ex Cæsare Franciotto.

19 Cum per totum Venetum dominium maxime in veneratione sit Justinæ, ac in diocesi Brixiana etiam colatur, ut supra dictum est, illi quoque consecrata opinor monasterium, ecclesiam, et oratoria, quorum Bernardinus Faynus in enumeratione ecclesiarum diocesis Brixianæ, in octo regiones claritatis causa distinctæ, mentionem facit. Regione 4, pag. 251, postquam parochialis ecclesiæ Salodii meminit, ita pergit: In hujus parochiæ ambitu venerantur. Ecclesia S. Mariæ cum monasterio Fratrum Carmelitarum. Ecclesia S. Justinæ cum cœnobio clericorum Regularium Congregationis Somaschæ etc. Regione 8 pag. 282 sic habet: Oratorium S. Corporis Christi et S. Justinæ in campestri regione de Rhò. Pag. seq. Oratorium S. Justinæ. Et iterum pag. 516 inter monasteria virorum ejusdem diocesis mox dictum monasterium his verbis recenset: S. Justinæ de Salodio Patrum Congregationis de Somasca. Augustinus Lubin in Notitia brevi abbatiarum Italiae pag. 181 Abbatæ cujusdam sub titulo S. Justinæ (Patavinæ, an alterius?) in regno Neapolitano sitæ, sic meminit: Abbatia titulo S. Justinæ in regno Neapolitano, cujus anno circiter MDLXXXIX abbas erat Hieronymus Stranio Alexandrinus; ut refert Hieronymus Ghilini in Annalibus Alexandrinis ad hunc annum num. 14. Cavacius pag. 73 meminit ecclesiæ cujusdam, quam S. Justinæ Laurani appellat. Muratorius tom. III Antiquitatum Italicarum Dissertatione 54 Gregorii IV Papæ anni 828 Bullam refert, in qua item ecclesiæ cujusdam S. Justinæ, procul dubio Patavinæ, mentio fit in hunc modum: Nec non (concedimus et confirmamus Miloni, abbati S. Justinæ) ecclesiam in honorem sancte Justine virginis et martyris Christi in villa, quæ vocatur Corizza, edificatam. Quæ Bulla quamquam fœticia videatur, certum tamen non est, ejus inventorem ecclesiam, quæ nusquam existeret, in eam intrussisse.

Brixia stem,
ut apparet,
templum,

E

20 Eodem Antiquitatum Italicarum tomo col. 53 et duabus seqq. charta quædam exstat Opilioni patricio adscripta et anno 795 data; in qua capella quædam, in civitate Bononiensi sita, S. Justinæ sacra existisse dicitur, ab eodem Opilione S. Justinæ monasterio Patavino donata. Verba chartæ sunt, Et capella una cum area sua et cum omnibus suorum pertinentiis infra civitate Bononiensis, quæ constructa est in honorem sancte Justinæ virginis et martyris. Nondum quidem anno 795 monasterium S. Justinæ fortassis exstabat (quod infra examinabitur) atque adeo prædicta capella illi ab Opilione dono dari tum non potuit; sed seu genuina, seu spuria sit charta illa, non ausim affirmare dicere, adeo impudentem fuisse illius auctorem, ut ædem S. Justinæ sacram fingeret, quæ nec sua nec majorum suorum ætate fuisse unquam sciretur. Ejusdem ædis sacræ, sub nomine monasterii, nisi capellæ post annum 795 adjectum fuerit, monasterium ante annum 828, Gregorii IV in Bulla paulo ante citata sic meminit: Monasterium unum, in honore sancte Justinæ dedicatum, situm infra civitate Bononia cum area sua et cum omni domo culto suo tam in ipsa civitate, quamque foris, cum casis, domibus, edificis, et cum omnibus sibi pertinentibus in integrum. At monasterii hic nomine nihil fortassis, quam ædes sacra intelligitur

aliaque loca
sacra, aliis
per Italiam
locis:

F

A *gitur, ad cuius sustentationem, ornatum, usumve casæ, domus et fuerint assignatæ. Hujus quidem Bononiensis seu capellæ seu monasterii mentionem alibi non reperi hactenus; at fieri facile potest, ut olim quidem vere existit; licet nulla hujus rei, quæ quidem certa indubitataque sint, hodie forsitan supersint monumenta. Parte 5, tom. VI Thesauri Historiarum Italiae præfixa est agri Patavini tabula geographica Bernardini Scardeonii de Rebus Patavinis libris, in qua geminum locum reperio, qui a S. Justina nomen trazit: alter vicus est haud procul oppido, cui Campi S. Petri nomen; alter vero vallis est versus fluxum Athesin sita, non procul ab oppido Rhodigio, Italæ Rovigo.*

a Patavinis
vero collitur
ut patrona.

21 *Ex dictis hactenus concludi haud difficile potest, quod merito Ferrarius dixit, ut supra aiebam, maxime per ditionem Venetam S. Justinæ cultum invaluisse: quod vero ad Patavinos spectat, solent ii ad S. Justinam, patronam suam, veluti ad tutissimum præsidium, maxime si publica forte calamitas ingruat, recurrere: cujus rei specimen unum alterumve habe ex Petri Savioli Thesaurio viribus Paduanæ pag. 22 et 25. Is*

B *priore loco e civitatis Tabulis sic habet: Anno MDLXXV dum urgebat provisio propter pestilentiam in civitate, congregatis in palatio habitationis D. Potestatis de mense Octobris Mag. Provisoribus salutis simul cum mag. deputatis nomine totius consilii, unanimes vota humiliter fecerunt Altissimo, pro liberatione patriæ et præservatione viventium, promittentes statim, consumpto morbo epidimiæ, se facturos tres processiones, quarum primam ad ecclesiam S. Justinæ, secundam ad ecclesiam S. Antonii, tertiam vero ad S. Prodocimum, cum omni populo, omni possibili devotione, et præcipue clarissimis rectoribus, et magn. deputatis et provisoribus salutis cum cereis accensis L. 5* pro quoque expensis publicis, et celebrata Missa, ipsos cereos offerre etc. Posteriori vero: Die tertia Junii MDCCXXI vota civium ad obtinendam miserationem divinam perfecta fuere pro salute universali, promittendo quinque statuas argenteas, valoris in totum scutorum mille ducentorum, offerendas processionaliter, cum clero et populo et fratralis comitantibus cum cereis, earum expensis, sacratissimum Corpus Christi,*

* librarum
trium

C *nam scilicet B. M. V. ad ecclesiam Carmelitarum: duas ad ecclesiam S. Justinæ, demonstrantes S. Prodocimum et Justinam etc. Apud Hieronymum Rubeum tom. VIII, part. 1, Thesauri historiarum Italiae pag. 887 Litanie visuntur ante Gregorii Magni ætatem Ravennæ recitari solitæ, in quibus inter virgines sanctas S. Justina invocatur hoc ordine: S. Christina, S. Valeria, S. Eulalia, S. Justina. Joannes de Rubeis in Monumentis ecclesiæ Aquileiensi pag. 682 et seq. Litaniarum, sæculo x in diocesi Trevirensi exaratarum, et a S. Elisabetha Lantgravii Thuringiæ vidua sæculo xiii canonicis Forojuliensibus dono datarum, meminit, quibus, teste Fontanino in Commentario de S. Columba pag. 99 S. Justina inserta est hoc ordine: S. Eulalia, S. Christina, S. Columba, S. Margareta, S. Scholastica, S. Euphemia, S. Justina. Agi vero in utrisque de S. Justina Patavina, conjici utrumque potest ex eo, quod cum SS. Eulalia et Eufemia conjungatur, ut etiam a Fortunato, Pictavensi episcopo, num. 6 citato, factum est.*

Octobris Tomus III.

AUCTOR
J. B.

§ II. S. Justinæ genus, et martyrium. An alii simul cum illa passi sint.

Q *ui S. Justinæ martyrium sæculo, ut diximus, tantum x aut forte xii ex superstite qualicumque traditione descripsit, cænobii eidem Virginæ apud Patavinos dicati verosimiliter monachus, non admodum multa habuit, quæ de ea posteros doceret. Patavinam fuisse, scribit num. 5: genere vero nobili ortam, indicat num. 2, cum inter generosas feminas excelluisse, dicit præclaræ indolis fama: parentes illi fuisse fidei Christianæ sectatores, eodem num. habet; sed quorum nomina ignorasse videtur: vix enim aliquin causa apparet, ob quam, si illa explorata habuisset, nihil tamen de iisdem edixisset. Ubiorem S. Justinæ notitiam exhibet Vita S. Prodocimi, primi Patavinorum, ut ajunt, episcopi, S. Maximo, S. Prodocimi successori, falso adscripta. S. Prodocimus, ut ibidem legitur, S. Petro Antiochiæ se primum adjunxit; Claudio imperante (imperavit autem annis 15, mensibus 8 ab anno Christi 41) una cum S. Petro, ejusque discipulis Marco et Apollinare Romam venit. S. Marco Aquileiam, Apollinare vero Ravennam fidei propagandæ causa misso, Prodocimum S. Petrus destinavit Patavium, cum viginti esset dumtaxat annorum, ubi episcopum egit, si credere lubet, annis nonaginta tribus, mense uno, et diebus quindecim.*

Sancta dici-
tur nata

25 *Patavium ingressus, ægros, quos obvios habuit, crucis signo sanavit: tenebatur tum forte fortuna morbo implicitus Vitalianus, Patavii rex, ut Acta loquuntur; ad quem cum S. Prodocimi fama pervenisset, hunc ad se evocatum rogat, ut, quam aliis restituerat, sibi quoque restituat sanitatem; id si fecerit, se universamque familiam Christianam suscepturum sacra pollicitus. Placuit conditio S. Prodocimo, regemque cum suis Christianæ fidei dogmatibus instructum sacro fonte lustravit, pristinaque incolumitati restituit. Hinc liberum circumferendæ fidei campum nactus, Patavium locaque vicina traduxit ad Christum. Interim vero rex Vitalianus, ejusque uxor, nomine Præpigna (alii Præpedignam aut Perpedignam vocant) liberorum hactenus expertes, aucti sunt prole feminea, quam S. Prodocimus, sacris undis ablutam, Justinam nominavit, ac dein ad omnem virtutem effinxit. Habes itaque hic S. Justinæ tum parentum nomina, tum regium genus, ab altero anonymo vel ignorata vel certe præterita; quorum corpora seu cineres hodieque in templo S. Justinæ non sine honore servari, ex dicendis num. 156 et seqq. facile intelligi potest; et unde anonymi S. Prodocimi Vitæ scriptoris assertioni nonnihil sane probabilitatis videtur accedere.*

matre Præpigna,
patre Vitaliano,

24 *Vitaliani hujus, e quo genus suum ducere, qui quis fuerit, non liquet, ajunt Patavini scriptores quidam, Vitalianorum, Borromæorumque familias, mentionem apud antiquos scriptores nusquam reperi. Vitalianum, prætorianis militibus sub Maximino præfectum, jussu senatus occisum, hominem crudelem et Maximino similem, memorat Julius Capitolinus de tribus Gordianis; quem S. Justinæ patrem fuisse, est, qui opinatus sit in Annotatis Mss. in*

100

Vitam